מבקר המדינה

טיפול המדינה בקשישים סיעודיים
השוהים בביתם

מבקר המדינה

דוח ביקורת מיוחד

טיפול המדינה בקשישים סיעודיים השוהים בביתם

ירושלים, תשרי התשע"ח, אוקטובר 2017

מס' קטלוגי 2017-007
ISSN 0793-1948

דוח זה מובא גם באתר האינטרנט של
משרד מבקר המדינה
www.mevaker.gov.il

סדר: אונית שירותי מחשב בע"מ

פתח דבר

מהפכת ההזדקנות היא מהמהפכות המשמעותיות ביותר של העידן הנוכחי, והזדקנות האוכלוסייה מציבה אתגרים משמעותיים לאנושות כולה בתחומים רבים ומגוונים. בעניין זה ציין השופט אליקים רובינשטיין, בצדק רב, כי "העלייה בתוחלת החיים היא כמובן מבורכת כשלעצמה; אותו **'בן ששים לזקנה'** שבמסכת אבות במשנה (ה', כ"א) אינו מייצג עוד את גיל הזקנה האופייני, ואף לא גילאים גבוהים יותר"[1]. הנתונים מעוררי השתאות ומדברים בעד עצמם: בין השנים 1950 ל-2010 תוחלת החיים הממוצעת של אוכלוסיית העולם עלתה מ-46 שנים ל-68 שנים, והיא צפויה לעלות לכ-80 שנים עד סוף המאה הנוכחית; ובשנת 2050 - לראשונה בהיסטוריה האנושית - יהיו יותר אנשים בני 60 ומעלה מאשר ילדים.

הקִדמה וההתפתחות הרפואית, המדעית והטכנולוגית הביאו לעלייה ניכרת בתוחלת החיים. ואולם לצד הברכה הרבה שיש בכך, הזדקנות האוכלוסייה מציבה לפתחנו אתגר ממשי הקשור לשמירה על זכויותיהם הבסיסיות של הקשישים, ומעל הכול זכותם להזדקן בכבוד אנושי. ידועה האִמרה - "כולם רוצים אריכות ימים, אבל איש אינו רוצה להזדקן". ועדה של האו"ם קבעה כי מדי בשנה בשנה, ב-1 באוקטובר, יצוין יום הקשיש הבין-לאומי, על מנת להעלות על סדר היום הציבורי את נושא רווחת הקשיש והדאגה לצרכיו. דוח ביקורת מיוחד זה - המונח על שולחן הכנסת ומתפרסם לציבור - עוסק בטיפול המדינה בקשישים הסיעודיים השוהים בביתם. הממצאים המפורטים בו הם הוכחה לאתגר המשמעותי המונח לפתחה של המדינה בכל הנוגע להגשמת הזכות הבסיסית להזדקן בכבוד אנושי. לצערי הרב, התמונה העולה מדוח זה מדאיגה ביותר. הדוח מצביע על שורה ארוכה של ליקויים משמעותיים בתחום הטיפול הסיעודי הניתן לקשישים והסיוע לבני משפחותיהם.

אציין כי בביקורת מיוחדת זו נעשה שימוש בכלי ביקורת חדשני, ייחודי ופורץ דרך - שיתוף ציבור. מטרת שיתוף הציבור הייתה לעמוד באופן בלתי אמצעי על נקודת ראותו של הציבור בכל הנוגע לטיפול הניתן לקשישים הסיעודיים ולנטל שנושאים בו בני המשפחה המטפלים בהם. בתהליך שיתוף הציבור, שאליו

1 בג"ץ 9134/12 **גביש נ' הכנסת**, פסקה ב' לפסק הדין (פורסם במאגר ממוחשב, 21.4.16).

נחשפו כ-300,000 איש, ו-687 איש השתתפו בו באופן פעיל, נעשה שימוש משולב בכלי שיתוף איכותניים וכלי שיתוף כמותניים. במסגרת התהליך התקיימו מפגשים בלתי אמצעיים עם קשישים ובני משפחותיהם, וצוות הביקורת שמע ממקור ראשון על הקשיים שהם חווים. השימוש בכלי חדשני זה נעשה בהתאם למדיניות שקבעתי, ולפיה שיתוף הציבור בעבודת ביקורת המדינה אינו מתמצה בפרסום ממצאי הביקורת לציבור. תפיסה זו, ההולכת ומשתרשת בעולם בשנים האחרונות, גורסת כי שיתוף הציבור במגוון שלבים של עבודת הביקורת מועיל רבות למוסדות ביקורת המדינה, וכן תורם להגברת האחריות הציבורית של עובדי הציבור ונבחריו.

החובה לדאוג לקשישים היא אחד מאדני היסוד שעליהם מושתתים החיים בחברה מוסרית ומתוקנת. הכרתן של מדינות העולם בחובה זו התבטאה בשורה ארוכה של החלטות שקיבלו האו"ם וגופים הקשורים אליו. עוד בשנת 1991 קיבלה העצרת הכללית של האו"ם החלטה בדבר **"עקרונות האומות המאוחדות לקשישים"**[2]; לפי החלטה זו, על המדינות החברות בארגון לקדם בחקיקה ובמדיניות הלאומית שלהן את יישום העקרונות האלה: הבטחת העצמאות של הקשיש והבטחת תנאי מחיה נאותים לקשיש; הבטחת מתן האפשרות לקשיש להשתתפות בחברה; טיפול בקשיש והשגחה עליו; מתן כלים לקשיש להגשמה עצמית; ושמירה על כבודו של הקשיש. העיסוק הרב בשנים האחרונות בזכויותיהם של הקשישים, ובייחוד ייסוד קבוצת עבודה בנושא זה על ידי העצרת הכללית של האו"ם בשנת 2010[3], הביאו לקריאה לכינון אמנה בין-לאומית מיוחדת להגנה על זכויותיהם של קשישים. לא יהיה הימור פרוע לשער כי בשנים הקרובות אכן תנוסח אמנה כזו.

המאמץ הבין-לאומי בשנים האחרונות להתמודד עם הזדקנות האוכלוסייה, שגם מדינת ישראל שותפה לו, מתבטא בייחוד ב**"תכנית מדריד - תכנית פעולה בין-לאומית בנושא הזדקנות האוכלוסייה"**, התכנית אומצה על ידי האו"ם

2 ראו:

"United Nations Principles for Older Persons", Adopted by General Assembly resolution 46/91 of 16 December 1991.

3 ראו:

"Follow-up to the Second World Assembly on Ageing", General Assembly resolution A/RES/65/182 (2010).

בשנת 2002[4]. אחד מעקרונות הבסיס של תכנית הפעולה הבין-לאומית הוא "Ageing in Place" - מתן אפשרות לקשישים להזדקן בכבוד בביתם ובסביבתם הטבעית, ואף עידודם לעשות כן.

מלבד המחויבויות הבין-לאומיות של המדינה לתמוך בקשישים ובבני משפחותיהם, חובה זו נלמדת גם ממארג הדינים הפנימי. חובת המדינה להבטיח את הזכויות הבסיסיות של קשישים הזקוקים לסיוע סיעודי נגזרת בראש ובראשונה מהזכות לכבוד, שהיא בעלת מעמד חוקתי על-חוקי. סעיף 2 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע כי "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם". סעיף 4 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע כי "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו". על זכותם של קשישים לחיים בכבוד אנושי עמד גם בית המשפט העליון כדלהלן:

"הזדקנות האוכלוסייה, והעלייה המשמעותית בתוחלת החיים, מציבות בפני החברה ובפני המשפט אתגרים חדשים. עקרונות של ערבות הדדית בין-דורית, הבנויים על כיבוד האזרח המבוגר ודאגה לצרכיו, מחייבים התאמה של התבניות החברתיות והמשפטיות למציאות הדינמית המשתנה. צרכיו של האדם המבוגר משתקפים בתחומי חיים שונים, אולם הבסיסי ביותר מביניהם הוא זה הנוגע לאמצעי המחיה הנותרים בידיו, שנועדו להבטיח את קיומו בכבוד לעת זקנה. הזכות לקיום בכבוד אנושי קשורה ואחוזה בזכות לקיום בכבוד כלכלי. אדם שזכותו הבסיסית לקיום כלכלי נפגעת בהגיעו לגיל מבוגר, זכותו החוקתית לכבוד אנושי עלולה להיפגע גם היא"[5].

על מנת לממש את חובתה החוקתית לאפשר לקשיש חיים בכבוד אנושי, נוקטת המדינה מגוון אמצעים. האמצעי העיקרי הוא גמלת סיעוד שהמוסד לביטוח לאומי נותן לקשישים שנמצאו זכאים לקבלת עזרה מהמדינה עקב מצבם הסיעודי. בביקורת זו עלה כי הלכה למעשה מנגנון זה של המדינה אינו ממלא פעמים רבות את ייעודו - מתן עזרה סיעודית ראויה לקשישים הנזקקים לה. היה

4 ראו:
"Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing", United Nations, 2002.

5 בג"ץ 1181/03 **אוניברסיטת בר-אילן נ' בית הדין הארצי לעבודה**, פ"ד סד(3), 204, 238 (2011).

ניתן לצפות שהקשישים הסיעודיים יקבלו טיפול סיעודי באיכות ראויה, אולם ממצאי הביקורת מלמדים על ליקויים רבים וחמורים באיכות הטיפול הביתי הניתן לכ-165,000 קשישים - ליקויים המגיעים לעתים עד כדי הזנחה. הממצאים גם מלמדים על הקושי הרב של בני המשפחה אשר נושאים בנטל הכבד הכרוך בטיפול בקשישים הסיעודיים. רשויות המדינה לא נתנו את דעתם כנדרש על הצורך לתמוך בבני המשפחה המטפלים בקשישים סיעודיים, ולמעשה זנחו והותירו את בני המשפחה להתמודד לבדם עם הנטל הכבד הכרוך בטיפול בקשישים הסיעודיים. ממצאי דוח זה מלמדים אפוא כי המדינה אינה עושה די על מנת לממש את העיקרון המרכזי של **"Ageing in Place"**, ובכך אינה ממלאת את חובתה להבטיח את זכותם של הקשישים לחיים בכבוד אנושי וכלכלי, בד בבד עם סיוע ראוי לבני משפחתם. חובה זו מעוגנת באמנות הבין-לאומית שעליהן חתמה המדינה, במסמכים בין-לאומיים שהייתה המדינה שותפה בניסוחם, בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובפסיקותיו של בית המשפט העליון.

במצב דברים זה על הרשויות הרלוונטיות ללמוד דוח זה ולפעול לתיקון הליקויים העולים ממנו, בבחינת קיום המצווה **"וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן"** (ויקרא יט, לב) הלכה למעשה. כפי שציינתי בכמה הזדמנויות מאז נכנסתי לתפקידי, אני רואה במוסד מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור גוף המגן על זכויות האדם במדינת ישראל. דוח זה, העוסק במימוש אחת הזכויות החברתיות הבסיסיות ביותר במשטר דמוקרטי - חיים בכבוד אנושי, הוא תוצאה ישירה של מדיניותי להדגיש לפני הגופים המבוקרים כי החובות של מדינת ישראל המושתתות על חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ועל האמנות הבין-לאומיות בתחום זכויות האדם שעליהן חתומה המדינה, אינן רק אידאל נשגב או מטרה נעלה. מדובר בחובות חוקתיות ובהתחייבויות בין-לאומיות המטילות על גופי השלטון חובות משפטיות. למדינה יש מחויבות להקצות משאבים סבירים לשם הבטחת זכותם של הקשישים לחיות בכבוד אנושי וכלכלי, בד בבד עם סיוע ראוי לבני משפחותיהם של הקשישים, ולעצב מדיניות אשר תגשים מחויבות זו.

שופט בית המשפט העליון ניל הנדל ציין באחת מפסיקותיו[6]:

"Aging is what we all hope for, and all fear. Let there be more hope and less fear".

אני תקווה כי פעולה ממשית ומהירה ליישום ההמלצות שבדוח ביקורת זה יבטיחו לאוכלוסיית הקשישים הסיעודיים במדינה פחות חשש מפני הזקנה, והחשוב ביותר - חיים בכבוד אנושי.

לו יהי כן!

ממרום גילי ובנימה אישית אומר רק זאת: הצעיר של היום הוא הקשיש של מחר.

בריאות טובה ועד 120!

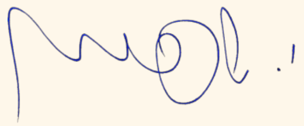

יוסף חיים שפירא, שופט (בדימ')
מבקר המדינה
ונציב תלונות הציבור

ירושלים, תשרי התשע"ח
אוקטובר 2017

6 בג"ץ 9134/12 **גביש נ' הכנסת**, פסקה 5 לפסק הדין (פורסם במאגר ממוחשב, 21.4.16).

المقدمة

ثورة شيخوخة السكّان هي إحدى أهمّ الثورات في العصر الحاليّ. الشيخوخة تطرح تحدّيات هامّة أمام الإنسانيّة جمعاء، في مجالات كثيرة ومتنوّعة. في هذا السياق، أشار سعادة القاضي إلياكيم روبنشطاين، وبحقّ، إلى أنّ ارتفاع متوسّط العمر المتوقّع، هو أمر مرحّب به في حدّ ذاته، ذلك الذي يقال عنه **"ابن الستّين للشيخوخة"** في فصل مسيخت أڤوت في المشناه (5، 21)، لم يعد يمثّل سنّ الشيخوخة العاديّ، ولا حتى اجيال اكبر لم تعُد هي الأخرى لتمثّل سنّ الشيخوخة".[1] من المعطيات الواضحة والمثيرة للدهشة هي : بين السنوات 1950 وَ 2010 ارتفع متوسّط العمر المتوقّع في العالم من 46 سنة إلى 68 سنة، ومن المتوقّع أن يرتفع ليصل إلى حوالي 80 سنة بحلول نهاية القرن الحاليّ؛ وبحلول عام 2050 سيكون لأوّل مرّة في التاريخ، عدد أبناء الـ 60 فما فوق، أكبر من عدد الأطفال.

التقدّم والتطوّر الطبّيّ، العلميّ والتكنولوجيّ، أدّو إلى ارتفاع كبير في متوسّط العمر. لكن، إلى جانب هذه البركة، فإنّ شيخوخة السكّان يضعنا أمام تحدٍّ فعليّ يتعلّق بحماية الحقوق الأساسيّة للمسنّين، وقبل أيّ شيء حقّهم الانساني في أن يكبروا بكرامة. والمقولة "الجميع يرغبون في العمر المديد، لكن لا أحد يرغب في أن يكبر"، هي مقولة معروفة. أقرّت إحدى لجان الأمم المتّحدة أنّه في الأوّل من تشرين الأوّل من كلّ عام سيُحتفل باليوم العالمي للمسنّين، وذلك بهدف أن يُدرج موضوع رفاهيّة المسنّ والاهتمام باحتياجاته على جدول الأعمال العامّ. يتناول تقرير الرقابة الخاصّ هذا والمطروح على طاولة الكنيست والمعلن للجمهور، رعاية الدولة للمسنّين التمريضيّين المقيمين في منازلهم . تشكّل النتائج الواردة فيه بالتفصيل، إثباتًا للتحدّي الكبير الذي تواجه الدولة في كلّ ما يتعلّق تأمين الحقّ الأساسيّ للكبر بكرامة إنسانيّة. للأسف الشديد، الصورة التي تتبادر من خلال هذا التقرير مقلقة جدًّا. يشير التقرير إلى سلسلة طويلة من النواقص البارزة في مجال الرعاية التمريضيّة المقدّمة للمسنّين ومساعدة عائلاتهم.

1 التماس لمحكمة العدل العليا، 9134/12 غفيش ضدّ الكنيست، الفقرة "ب" في قرار الحكم (نُشر في المجمّع المحوسب 21.4.2016).

أشير إلى إنّه في هذه الرقابة الخاصّة تمّ استخدام أداة رقابة عصريّة، مميّزة ورائدة؛ وهي مشاركة الجمهور. كان هدف مشاركة الجمهور هو الاطلاع عن قرب على وجهات نظر الجمهور في كلّ ما يتعلّق بالرعاية المقدّمة للمسنّين التمريضيّين، وبالعبء الملقى على كاهل أفراد عائلاتهم الذين يقومون برعايتهم. في عمليّة مشاركة الجمهور التي اطّلع عليها 300,000 شخص، وشارك فيه فعليًّا 687 شخصًا، جرى استخدام مدمج لأدوات مشاركة نوعية وكمّيّة ايضًا. في إطار هذه العمليّة، عُقدت لقاءات مباشرة مع مسنّين وأفراد عائلاتهم. سمع طاقم الرقابة من منهم مباشرة عن الصعوبات التي يعانون منها. لقد استخدمت هذه الأداة العصريّة وفق السياسة التي حدّدتها، والتي حسبها مشاركة الجمهور في عمل مراقبة الدولة لا تتلخّص في نشر نتائج الرقابة للجمهور. وجهة النظر هذه، الآخذة في التجذّر في السنوات الأخيرة، تقول إنّ مشاركة الجمهور في مراحل متنوّعة من الرقابة، تعود بالفائدة على مؤسّسات مراقبة الدولة، كما أنّها تُسهم في تعزيز المسؤوليّة العامّة للموظّفين العامّين ومنتخبي الجمهور.

إنّ واجب الاهتمام بالمسنّين هو أحد الأسس التي تقوم عليها الحياة في مجتمع تقليديّ وسليم. انعكس اعتراف دول العالم بهذا الواجب في سلسلة طويلة من القرارات التي اتّخذتها الأمم المتّحدة والهيئات ذات الصلة بها. ففي سنة 1991 أصدرت الجمعيّة العموميّة للأمم المتّحدة قرارًا بشأن **"مبادئ الأمم المتّحدة للمسنّين"**[2]. بناءً على هذا القرار على الدول الأعضاء في الجمعيّة ، القيام بتشريع قوانين وسياستها الوطنيّة، وفقاً للمبادئ التالية: ضمان استقلاليّة المسنّين وضمان ظروف معيشة لائقة لهم؛ ضمان توفير الفرص المشاركة للمسنّ في المجتمع؛ رعاية المسنّ والاعتناء به؛ تقديم أدوات للمسنّ لتحقّيق ذاته وحفظ كرامته. إنّ تناول موضوع حقوق المسنّين في السنوات الأخيرة، وخاصّة تشكيل الجمعيّة العموميّة للأمم المتّحدة مجموعة عمل في هذا الموضوع في سنة 2010[3]، أدّت إلى المطالبة بوضع ميثاق دوليّ خاصّ لحماية حقوق المسنّين. لن يكن من الخاطئ التخمين بأنّه في السنوات القريبة سيُصاغ ميثاق من هذا النوع.

2 انظروا:

"United Nations Principles for Older Persons", Adopted by General Assembly resolution 46/91 of 16 December 1991.

3 انظروا:

"Follow-up to the Second World Assembly on Ageing", General Assembly resolution A/RES/65/182 (2010).

الجهود الدوليّة في السنوات الأخيرة لمواجهة شيخوخة السكّان، والتي تشارك فيها دولة إسرائيل أيضًا، تنعكس بشكل خاصّ في "**خطّة مدريد- خطّة عمل دوليّة في موضوع شيخوخة السكّان**" التي تبنّتها الأمم المتّحدة في عام 2002[4]. أحد مبادئ خطّة العمل الدوليّة هذه هو "Ageing in Place"، أي منح الفرصة للمسنّين بأن يكبروا بكرامة في بيوتهم وفي بيئتهم الطبيعيّة، بل وتشجيعهم على فعل ذلك.

اضف الى الالتزام الدوليّ من جانب الدولة بدعم المسنّين وأفراد عائلاتهم، فإنّ هذا الواجب يبرز من خلال نسيج الإحكام والقرارات الداخليّة. واجب الدولة بضمان الحقوق الأساسيّة للمسنّين الذين يحتاجون إلى مساعدة تمريضيّة، يشتقّ بالأساس من الحقّ في الكرامة، وهو حقّ ذو مكانة دستوريّة فوق القانون. تنصّ المادّة 2 من قانون أساس: كرامة الإنسان وحرّيّته، على أنّه "يُحظر المسّ بحياة، جسد أو كرامة الإنسان كونه إنسانًا".كذالك تنصّ المادّة 4 من قانون الأساس: على أنّه "يحقّ لكلّ إنسان حماية حياته، جسده وكرامته".

كما تطرّقت المحكمة العليا إلى حقّ المسنّين في العيش بكرامة إنسانيّة، على النحو التالي:

> شيخوخة السكّان، والارتفاع الكبير في متوسط العمر المتوقّع، يضعان المجتمع والقضاء أمام تحدّيات جديدة. مبادئ التكافل بين الأجيال، المبنيّة على احترام المواطن المسنّ والاهتمام باحتياجاته، تستوجب ملاءمة النمط الاجتماعيّ والقضائيّ للواقع الديناميكيّ المتغيّر. تنعكس احتياجات الإنسان المسنّ في مجالات مختلفة في الحياة، لكنّ الأمر الأكثر أساسيّة من بينها هو ما يتعلّق بوسائل المعيشة المتبقّية لديه والتي تهدف إلى ضمان عيشه بكرامة في شيخوخته. إنّ الحقّ في العيش بكرامة إنسانيّة مرتبط بالحقّ في العيش بكرامة اقتصاديّة. الشخص الذي يُنتهك حقّه في العيش بكرامة اقتصاديّة عند

4 انظروا:
"Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing", United Nations, 2002.

بلوغه سنًّا متقدّمًا، فإنّ حقّه الدستوريّ في العيش بكرامة إنسانيّة قد يُنتهك هو الآخر"[5].

لتنفيذ واجبها الدستوريّ بتوفير العيش بكرامة إنسانيّة للمسنّ، تتّخذ الدولة وسائل متنوّعة. الوسيلة الأساسيّة هي مخصّصات تمريض تدفعها مؤسّسة التأمين الوطنيّ للمسنّين المستحقّين لمساعدة الدولة بسبب أوضاعهم التمريضيّة. بيّنت الرقابة الحاليّة أنّه، عمليًّا، هذه الوسائل التي حدّدتها الدولة لا تفي بالغرض في كثير من الحالات ، ومنها تقديم المساعدة التمريضيّة اللائقة للمسنّين الذين يحتاجونها. كنّا نتوقّع أن المسنّون التمريضين حصول على رعاية تمريضيّة بجودة لائقة، إلّا إنّ نتائج الرقابة أشارت إلى الكثير من النواقص الخطيرة بالنسبة لجودة الرعاية المنزليّة التي تُقدّم لحوالي 165,000 مسنّ، وفي بعض الأحيان قد تبلغ هذه النواقص حدّ الإهمال. كما تشير النتائج إلى الصعوبة الكبيرة التي تواجه أفراد العائلات الذين يتحمّلون العبء الكبير المتعلّق برعاية المسنّين التمريضيّين. سلطات الدولة لم تتعامل كما ينبغي مع الحاجة إلى دعم أفراد العائلات الذين يقومون برعاية المسنّين التمريضيّين، وعمليًّا أهملت أو تركت أفراد هذه العائلات ليتعاملوا وحدهم مع العبء الثقيل المنوط برعاية المسنّين التمريضيّين. تدلّ نتائج هذا التقرير، إذًا، على أنّ الدولة لا تقوم بما هو كافٍ لتطبيق المبدأ الرئيسيّ في "Ageing in Place", ولذا فهي لا تقوم بواجبها لضمان حق المسنّين في العيش بكرامة إنسانيّة واقتصاديّة، مع تقديم مساعدة لائقة لأفراد عائلاتهم. هذا الواجب راسخ في المواثيق الدوليّة التي وقّعت عليها الدولة؛ في الوثائق الدوليّة التي شاركت الدولة في صياغتها، في قانون أساس: كرامة الإنسان وحرّيّته وفي قرارات الحكم التي أصدرتها المحكمة العليا.

نتجه لهذا الوضع ، على السلطات المعنيّة دراسة هذا التقرير والعمل على إصلاح النواقص التي كشف عنها، من منطلق تطبيق فريضة " **إِحْتَرِمْ وَجْهَ الشَّيْخِ**" (سفر اللاويّين (וַיִּקְרָא)، جزء 19ك الآية 32) على أرض الواقع. كما سبق وأن أشرت في فرص مختلفة منذ أن تولّيت مهامّ منصبي، فإنّني أعتبر مؤسسة مراقب الدولة ومندوب شكاوى الجمهور، هيئة تدافع عن حقوق الإنسان في دولة إسرائيل. هذا التقرير الذي يتناول تحقيق أحد الحقوق الاجتماعيّة الأساسيّة في ظلّ نظام حكم ديمقراطيّ، وهو

5 التماس لمحكمة العدل العليا 1181/03، جامعة بار إيلان ضدّ محكمة العمل القطريّة، قرار حكم (3), 204, 238 (2011).

الحياة بكرامة إنسانيّة، هو نتيجة مباشرة لسياساتي الرامية إلى التأكيد أمام الهيئات الخاضعة للرقابة على أنّ واجبات دولة ّإسرائيل التي تستند إلى قانون أساس: كرامة الإنسان وحرّيّته، وإلى المواثيق الدوليّة في مجال حقوق الإنسان والتي وقّعت عليها الدولة، ليست من باب المثاليّات، بل إنّها هدف سامٍ. هذه الواجبات هي واجبات دستوريّة مصحوبة بالتزام دوليّ يفرض على هيئات السلطة واجبات قضائيّة. هناك التزام من جانب الدولة بتخصيص القدر المناسب من الموارد لضمان حقّ **المسنّين** في الحياة الكريمة إنسانيًّا واقتصاديًّا، مع تقديم المساعدة اللائقة لأفراد عائلات **المسنّين**، ووضع سياسات تحقّق هذا الالتزام.

قال قاضي المحكمة العليا نيل هندل في أحد قرارات الحكم التي أصدرها:

"Aging is what we all hope for, and all fear. Let there be more hope and less fear" .

آمل أن اتّخاذ خطوة فعليّة وسريعة لتطبيق التوصيات الواردة في تقرير الرقابة الحاليّ، سيضمن لفئة المسنّين التمريضيّين في الدولة قدر أقلّ من مخاوف الشيخوخة، والأهمّ من ذلك الحياة بكرامة إنسانيّة".

عسى أن يتحقّق ذلك.

بسنّي المتقدّم، أقول بنغمة شخصيّة ما يلي: شابّ اليوم هو كهل الغد.

مع تمنّياتي بوافر الصحّة، والمزيد من العمر حتى الـ 120!

يوسف حاييم شفيرا, قاض (متقاعد)
مراقب الدولة
ومندوب شكاوى الجمهور

أورشليم القدس، تشرين الأوّل 2017